

ایران، بر لبه تیغ

گفتارهای جامعه‌شناسی سیاسی و سیاست عمومی
محمد فاضلی

Fazeli, Mohammad

فاضلی، محمد، ۱۳۵۳ -

سرشناسه

ایران بر لبه تیغ؛ گفتارهای جامعه‌شناسی سیاسی و سیاست عمومی / محمد فاضلی

عنوان و نام پدیدآور

تهران: روزنه، ۱۳۹۹.

مشخصات نشر

۳۵۸ ص. رقیعی

مشخصات ظاهری

۹۷۸-۶۲۲-۲۳۴-۳۹۱-۰

شابک

وضعیت فهرست نویسی

کتابنامه: ص. ۳۷۱-۳۷۶

یادداشت

ایران-سیاست و حکومت-قرن ۱۴؛ مدیریت دولتی؛ سیاست‌گذاری؛ سیاست و حکومت-آینده

موضوع

Iran-Politics & government-21th century/Public administration-Iran

موضوع

Iran -- Politics and government-Forecasting/

JQ ۱۷۸۶

رده‌بندی کنگره

۳۵۱/۵۵

رده‌بندی دیویی

۷۴۴۷۷۷۸

شماره کتابشناسی ملی

ایران بر لبه تیغ

گفتارهای جامعه‌شناسی سیاسی و سیاست عمومی
محمد فاضلی

(عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

طرح جلد: سید صدرالدین بهشتی

چاپ دوم: ۱۴۰۰

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۴۵۰۰ تومان

چاپ و صحافی: پردیس دانش

آدرس: خیابان مطهری، خیابان میرزای شیرازی جنوبی، پلاک ۲۰۲ طبقه ۳، انتشارات روزنه

تلفن: ۸۸۸۵۳۶۳۱-۸۸۸۵۳۷۳۰ | شماره: ۸۶۰۳۴۳۵۹

سایت: www.rowzanehnashr.com

www.rowzanehnashr.com

rowzanehnashr

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۴-۳۹۱-۰ | ISBN: 978-622-234-391-0

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست

مقدمه ۱

بخش اول: ایرانیان و مسائلشان

۱- ایران، جامعه مسائل حل نشده ۲۷

۲- دوراهی‌های سخت ۳۱

۳- تصمیم‌های بد یا تصمیم‌های سخت ۳۵

۴- جامعه ناامیدان ناآرام ۵۱

۵- نوستالژی دهه شصت: نشانگان مسأله‌ها ۵۵

۶- اصلاح‌جویی: تعدیل مسأله‌های بدخیم ۶۵

۷- موانع ساختاری تحکیم دموکراسی ۷۳

۸- نقد گفتمان خودزنی ۸۷

۹- مردمان اصلاح‌طلب و خواست تاریخی اصلاح‌طلبی ۱۰۹

بخش دوم: حکومت و حکمرانی

۱۰- چیستی سیاست اعتدال‌گرا: اولویت ساختار بر کنش ۱۲۳

- ۱۱- اباذری علیه اباذری ۱۳۷
- ۱۲- جامعه‌شناسین دال بی‌مدلول نئولیبرالیسم ۱۵۳
- ۱۳- خورشید دموکراسی از مشرق اصلاح بوروکراسی طلوع می‌کند ... ۱۶۵
- ۱۴- اصلاح‌طلبی بر محور کارآمدی دولت ۱۷۷
- ۱۵- توانمندی حکومت در یک کشور متوسط ۱۹۵
- ۱۶- نقش دولت در توسعه: ساخت‌وسازها یا سازوکارها؟ ۲۰۳
- ۱۷- عمران فیزیکی‌الیستی: توسعه یا ساخت‌وساز ۲۱۱
- ۱۸- مسأله فردای چهل سالگی ۲۲۳
- ۱۹- الزامات مجلس دهم برای بقا و ارتقای ایران ۲۲۹
- ۲۰- مسأله مجلس چیست؟ ۲۳۹
- ۲۱- استاندار هم چون شرکت سهامی ۲۴۷

بخش سوم: به سوی آینده

- ۲۲- عاقبت رایین‌هودیسم ۲۵۵
- ۲۳- کرونا و امید به تولد دردناک حکمرانی بهتر ۲۶۳
- ۲۴- دولت توانمند/ شبکه‌ساز، اطلاع‌رسان، اجماع‌ساز، محلی‌اندیش و مقتدر ۲۷۱
- ۲۵- آیا حکمرانی پساکرونا بهتر می‌شود؟ ۲۷۷
- ۲۶- ایران عصر پسا، تصمیم‌های سخت و دموکراسی بیشتر ۲۹۱
- ۲۷- خطر تکرار و تداوم پوپولیسم ۳۰۱
- ۲۸- آیا فروپاشی؟ ۳۱۱
- ۲۹- بیم‌ها و بایسته‌های آینده ایران ۳۳۱

منابع ۳۴۵

نمایه ۳۵۲

مقدمه

این کتاب حاصل نزدیک به پانزده سال تأملات و نوشته‌هایم دربارهٔ ابعاد مختلف جامعه، سیاست، دولت و آیندهٔ ایران، و خصوصاً نحوهٔ حکمرانی در کشور ماست، لذا طیفی گسترده از موضوعات را در بر می‌گیرد، که به رغم تنوع‌شان در چارچوبی واحد و منسجم می‌گنجد. برجسته‌ساختن این چارچوب کلی کاری است که می‌خواهم در این مقدمه انجام دهم.

این مجموعه هم‌چنین به نوعی از شبگردی‌های فکری شخص نویسنده حکایت می‌کند و نحوهٔ مواجههٔ او را با رخداد‌های جاری جامعه‌اش به گزارش در می‌آورد. من نسبت به این رویدادها از منظری عمدتاً جامعه‌شناسانه و اکثراً نشان‌داهام. به نظر پیر بوردیو، جامعه‌شناس فرانسوی، وقتی می‌گوید، «جامعه‌شناسی یک ورزش رزمی است» می‌خواهد به چنین شیوه‌ای از عمل دعوت کند. به این علت است که در تمامی مقالات این کتاب رویکردی جامعه‌شناختی و درعین‌حال فعال و مشارکت‌جو در قبال وقایع، در صورت لزوم انتقادی نسبت به قدرت سیاسی، هشداردهنده در مورد روندهای نادرست، و درعین‌حال مشفقانه و امیدوار به پیشبرد اصلاحات از مسیرهای کم‌هزینه، مسالمت‌آمیز و خشونت‌پرهیز به چشم می‌خورد. این‌گونه اندیشیدن و نوشتن ناشی از نگاهی است که به اندیشه‌ورزی، جامعه‌شناسی، روشنفکری و نسبت آن با قدرت سیاسی دارم.

مقالات مجلدی که پیش روی شما است در بازهٔ زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۹ به رشتهٔ تحریر در آمده‌اند. بخشی از این دوران هم‌زمان بود با همکاری من در مرکز

بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری (شهریور ۱۳۹۲ تا آبان ۱۳۹۶) و خدمت به عنوان مشاور وزیر و رئیس مرکز امور اجتماعی منابع آب و انرژی وزارت نیرو (آبان ۱۳۹۶ تا به امروز). جامعه‌شناس چگونه می‌تواند دست به انتقاد بزند و تخصصش را چونان ورزشی رزمی بداند، و در عین حال راتبه‌گیر دیوان یا فن‌سالاری شاغل در دولت باشد؟ در نگاه سنتی چپ‌گرایان نسبت به دولت ایران، جمع میان این دو متناقض به نظر می‌آید، و برای کسی که مرتکب آن شود انگ‌هایی چون جامعه‌شناس دولتی و روشنفکر حکومتی به همراه دارد. امیدوارم کل این کتاب، دلایلم را برای ترکیب اندیشه‌ورزی جامعه‌شناسانه و حضور در دولت تبیین کند، نه بدان خاطر که صرفاً منش خود را توجیه کنم، بلکه می‌خواهم دیگران را نیز نسبت به درستی این شیوه متقاعد سازم.

جامعه‌شناس - بوروکرات

می‌توانیم طیفی را در نظر آوریم که در یک سوی آن جامعه‌شناس-روشنفکر کاملاً منتقد و فارغ از هر گونه تعهد نسبت به دولت به سر می‌برد. او دل‌بسته آرمان‌هایی است که فارغ از زمان و مکان و شرایط اجتماعی تسهیل‌کننده یا مانع از تحقق‌شان، می‌تواند آن‌ها را پی بگیرد. مهم نیست دولت چه خصصت‌ها و رویکردهایی دارد - روشنفکر بر مسیر حرکت اجتماعی و مقایسه آن با آرمان‌های مطلوبش تأکید می‌گذارد. سوی دیگر این طیف، موجودی است که ابتدا، یا دقیق‌تر گفته باشیم ازلاً، روشنفکر نیست، بلکه باسوادی مزدبگیر است که توانایی‌هایش را برای پیشبرد یک برنامه حزبی یا دولتی به کار می‌اندازد. او می‌تواند کتاب‌خوانده‌ای باشد که قلم می‌زند، اما دل در گرو هیچ آرمانی ندارد و در خدمت قدرت سیاسی بودن، فارغ از سمت و سوی آن قدرت، برایش ارزش به شمار می‌آید.

هر یک از دو گروه سلسله‌مراتبی از اولویت‌ها دارند. نزد دسته اول، ایده و آرمان، و برای خیل دوم قدرت و مواهب حاصل از آن است که بیشترین معنا را می‌دهند. ولی آیا نمی‌توان اولویت‌های دیگری را نیز در نظر آورد و بدین ترتیب به تعریف گونه‌هایی متفاوت از روشنفکری پرداخت؛ اولویت‌هایی چون «مردم»، «سلسله‌مراتب درد»، «آرمان‌ها در ظرف زمان» و «وطن». مانند والدی که نمی‌داند باید کدامیک از عزیزانش را عاشقانه‌تر دوست بدارد، شخصاً هنوز نمی‌توانم این‌ها را در ترتیبی خاص سازمان بدهم، ولی نسبت آن‌ها را با یکدیگر می‌فهمم.